

AKO VZNIKALA KATEDRA BÁBKARSKEJ TVORBY NA VŠMU

VLADIMÍR PREDMERSKÝ
teatrológ

V 50. rokoch minulého storočia sa na Slovensku zakladali profesionálne bábkové divadlá. Ich personálnu základňu tvorili ochotnícki bábkari s viacročnou praxou, alebo jednotlivci, ktorí na základe vypísaného konkurzu prejavili záujem o profesiu bábkoherca v divadle. Išlo väčšinou o ľudí so základným alebo stredoškolským vzdelaním, bez možnosti ďalšieho vysokoškolského vzdelávania v odbore. Až v roku 1952 sa na pražskej Divadelnej fakulte AMU založila bábkarská katedra. Jej prví slovenskí absolventi začali do divadiel prichádzať od roku 1956. Takto sa postupne posilňoval súbor v Žiline a v Bratislave. Krátko po vzniku piateho, najmladšieho profesionálneho bábkového divadla v Banskej Bystrici (1960) sa po roku 1961 rozšíril aj tento súbor o absolventov pražskej katedry. Uvažovalo sa ešte o založení profesionálneho bábkového divadla v Prešove a po vzore Prahy tiež o vzniku televízneho bábkového súboru v Bratislave.

V priebehu ďalšieho desaťročia sa súbory početne dopĺňali, ale tvorcovia kládli zvýšené nároky aj na ich umeleckú úroveň. Súbory sa kryštalizovali a vo väčšej miere sa začali prejavovať netaľentovaní jednotlivci. Na uvoľnené miesta však neprichádzal dostatočný počet slovenských absolventov DAMU, takže divadlá opäť prijímali „ľudí z ulice“. Bolo to spôsobené na jednej strane zníženým záujmom slovenských adeptov o štúdium na pražskej katedre, na druhej strane skutočnosťou, že talentovaní absolventi nachádzali lepšie uplatnenie v českých profesionálnych divadlách, kde si často zakladali svoje rodiny. Riaditelia divadiel začali volať po riešení tejto situácie, súčasne sa požiadavkou zvýšenia počtu členov umeleckého súboru.

To boli dôvody, pre ktoré som sa rozhodol systematicky venovať tejto problematike. V 70. rokoch som už pôsobil v televízii, v Hlavnej redakcii vysielania pre deti a mládež, a za sebou som mal šesťnásťročné skúsenosti z dvoch profesionálnych bábkových divadiel. Zostával som v kontakte s riaditeľmi divadiel, od ktorých som si vyžiadal informáciu o personálnom obsadení umeleckých súborov a zároveň som dostal z pražskej katedry zoznam slovenských absolventov školy. Na základe evidencie som si urobil konkrétny obraz o pôsobení slovenských absolventov po dvadsaťročnej existencii pražskej školy. Okrem toho som sa kriticky vyjadril k obsahovej náplni vyučovacích hodín na bábkarskej katedre DAMU, na ktorých absentovali informácie o histórii slovenského bábkarstva či o tvorbe slovenských autorov bábkových hier, a k nízkej úrovni vyučovacích hodín slovenskej javiskovej reči. S týmito závermi som vystúpil v roku 1976 na pôde Zväzu slovenských dramatických umelcov s návrhom založiť bábkarskú katedru na VŠMU. Prirodzenú podporu som našiel nielen u riaditeľov bábkových divadiel, ale tiež u rektora VŠMU prof. Rudolfa Mrliana. Osobne som sa s ním stretol na rektoráte dňa 17. marca 1976 a prišli sme k záveru, že z dôvodu nedostatku slovenských pedagógov treba na VŠMU otvárať jednotlivé odbo-

ry postupne: najprv bábkoherecký s 5 – 6 poslucháčmi, ktorý má relatívne najlepšie predpoklady na personálne obsadenie, potom režisérsko-dramaturgický a nakoniec výtvarno-technologický odbor. Súčasne sa konkretizovali jednotlivé termíny: do júna 1976 vypracovať učebné plány (aj s obsadením pedagógov pre jednotlivé predmety), v októbri ich postúpiť na schválenie, v marci 1977 vypísať talentové skúšky a katedru otvoriť v školskom roku 1977/78. Čoskoro sa ukázalo, že takýto ideálny scenár pre vznik katedry nebude len tak ľahko realizovateľný. Treba zdôrazniť, že vo vtedajšej politickej situácii museli všetky požiadavky prechádzať cez Zväz slovenských dramatických umelcov, v tomto prípade cez jeho bábkarskú komisiu, v ktorej boli zástupcovia jednotlivých divadiel.

S prijímaním bábkohercov do umeleckých súborov však vznikol začarovaný kruh. Divadlá mali Ministerstvom kultúry a Ministerstvom školstva určené presné počty pracovníkov, z čoho si potom riaditelia divadiel vyčlenili možný rozsah bábkohereckého súboru. Ich počty sa v roku 1976 pohybovali približne na rovnakej úrovni. (Bratislava 13, Nitra 12, Žilina 12, Košice 9, Banská Bystrica 12). Každý príchod nového člena do súboru, hoci aj s vysokoškolským vzdelaním, však predpokladal prepustenie niektorého bábkoherca, prípadne pracovníka divadla. Riaditelia ani v prípade prestarnutých súborov (Bratislava, Žilina) nechceli prepúšťať ľudí, ktorí často stáli pri zrode divadla a boli tesne pred dôchodkom. Vyslovila sa požiadavka zvýšiť počty bábkohercov na 18 – 20. Všetky prednesené návrhy som konzultoval nielen s riaditeľmi divadiel, ale tiež s niektorými slovenskými absolventmi pražskej školy. Dôležité informácie som dostával od vedúceho bábkarskej katedry DAMU prof. Miroslava Česala, kde som mal osobné styky aj s ďalšími pedagógmi.

Začali sa ozývať hlasy najmä z okruhu divadelníkov, či takáto škola nie je na Slovensku zbytočná, pretože existuje katedra v Prahe, schopná prijať zvýšený počet slovenských uchádzačov o štúdium. Dôvodil som, že na Slovensku si musíme vytvoriť vlastnú bábkarskú tradíciu na vysokej škole, tak, ako si ju od roku 1949 vybudovali na VŠMU činoherci, bez toho, aby uvažovali o vysielaní adeptov herectva a réžie na už existujúcu pražskú DAMU. Ďalším dôležitým faktorom pre založenie katedry bol predpoklad, že slovenskí záujemcovia dajú prednosť bližšiemu štúdiu v Bratislave pred finančne náročnejším v Prahe.

Už v prvom polroku 1976 som predložil prof. Mrlianovi návrh na založenie bábkarskej katedry pri VŠMU v Bratislave¹, ktorý obsahoval nielen zdôvodnenie, ale tiež zapracované požiadavky z jednotlivých jednaní. Jeho súčasťou bol predbežný návrh na obsadenie predmetov z odboru bábkoherectva jednotlivými pedagógmi. Medzi základné odborné predmety boli zaradené maňušky, javajky, marionety, divadlo masiek a predmety bábkoherecká výchova – inscenácia a bábkoherecká výchova – prax. Predmety teoretického základu obsahovali teóriu bábkového divadla a dejiny bábkového divadla. Návrh požadoval pridelenie miestností pre katedru, cvičné pódium, miestnosť, resp. divadelnú sálu, a tiež zabezpečenie dielne a pracovníkov na výrobu dekorácií. V septembri 1976 podal rektor prof. Mrlian na Ministerstvo školstva návrh na zriadenie študijného zamerania „bábkarská tvorba“. Súčasne ma požiadal, aby som návrh predložil ešte na podporenie predsedníctvu ZSDU. V skrátenej forme ho predsedníctvo schválilo 31. januára 1977 a list s návrhom, podpísaný predsedom

¹ Všetky uvádzané dokumenty sú uložené v osobnom archíve autora.

ZSDU Viliamom Záborským, bol odoslaný 14. februára na Ministerstvo školstva, ktoré obratom oznámilo, že návrh je „v schvaľovacom konaní“. V období „schvaľovania“ som sa v roku 1979 obrátil na režiséra vtedajšieho Štátneho bábkového divadla v Bratislave Pavla Uhra s požiadavkou o spoluprácu na vypracovaní študijného plánu katedry. Súčasne sme sa zaoberali otázkami vybudovania školskej dielne, výrobou bábok a dekorácií i javiskového priestoru. V tomto smere som sa obrátil o pomoc na Ota Justa, bývalého vedúceho pracovníka výroby v bratislavskom Štátnom bábkovom divadle. V októbri 1980 mi predložil podrobnú a mimoriadne náročnú koncepciu vybudovania Divadelného štúdia pre účely výučby poslucháčov VŠMU bábkohereckého odboru v Bratislave, ktorú som potom postúpil dekanátu DF VŠMU.

V tom čase som bol v kontakte s dekanom Divadelnej fakulty VŠMU doc. Ernestom Štricom, ktorý sa v októbri roku 1980 obrátil listom na Ministerstvo kultúry so žiadosťou o stanovisko k uvažovanému otvoreniu študijného odboru bábkoherectva na VŠMU. Ministerstvo si vyžiadalo stanoviská riaditeľov bábkových divadiel a tí iba úradne potvrdili, že určené kvóty pre umelecké súbory sú obsadené. Riaditelia však nevyslovili požiadavku na početné a kvalifikované rozšírenie súborov, po ktorom pri stretnutiach tak naliehavo volali. Na základe tohto zistenia potvrdilo MK nerentabilnosť otvorenia uvedeného študijného odboru a odporúčalo pokrytie skutočnej potreby absolventmi z bábkarskej katedry AMU v Prahe. Spomínaný začarovaný kruh sa na nejaký čas uzatvoril.

Po tomto ministerskom zamietnutí bolo potrebné požiadavky na založenie katedry opäť oživiť. Začiatkom októbra 1983 som sa stretol s rektorom prof. Mrlianom a s pedagógom, režisérom prof. Jurajom Svobodom, kde sme už konkretizovali vytvorenie bábkohereckého oddelenia na Katedre herectva a réžie DF VŠMU. Materiálne zabezpečenie sa malo riešiť z prostriedkov VŠMU a po dohovore s riaditeľmi, ktorí by zapožičanie rôznych druhov bábok riešili z depozitára divadla. Niektoré interdisciplíny (hlasová a pohybová výchova a pod.) sa mali obsadiť internými silami katedry. Ministerstvu školstva bolo potrebné pripomenúť nutnosť založenia bábkohereckého oddelenia na VŠMU. O návrh listu ma požiadal prof. Mrlian. V mene rektora som v návrhu konštatoval: „Vážne nedostatky sú najmä v nízkych počtoch odborne pripravených bábkohercov. Odchodom bábkohercov do dôchodku, prípadne ich prestupom do činoherných súborov, zvýšil sa v posledných rokoch počet nekvalifikovaných bábkohercov z radov ochotníkov. Terajšie stavy a úroveň umeleckých súborov, ako aj príliv vysokoškolsky kvalifikovaných bábkohercov z pražskej bábkarskej katedry DAMU považujeme za nedostačujúci. Katedra nestačí uspokojiť požiadavky jednotlivých divadiel potrebným počtom slovenských absolventov. Tieto skutočnosti negatívne vplývajú na hereckú úroveň súčasného slovenského bábkarstva. Uvedené zistenia vyžadujú otvorenie študijného zamerania bábkoherectva, pri riadnom odbore herectva, na Katedre herectva a réžie DF VŠMU v školskom roku 1984 – 85.“ K tomuto návrhu listu som ešte predložil požiadavky na organizačno-materiálne zabezpečenie študijného zamerania bábkoherectva. K otázkam výchovy umeleckého dorastu na VŠMU vznikla kritická výmena názorov, na ktorú reagoval zásadným článkom dekan DF VŠMU doc. Štric. Upozornil nielen na problematiku spojenú s prijímaním uchádzačov o činoherné herectvo, ale aj na situáciu v bábkových divadlách: „Naozaj v kritickej situácii sa nachádza z hľadiska dopĺňania súborov mladými umelcami bábkové divadlo na Slovensku. (...) Preto sa Vysoká škola múzických umení už dávnejšie pokúšala otvoriť aspoň štúdium bábkoherectva, do-

konca sa začali aj prípravné práce na projekte, keď prišlo stanovisko Ministerstva kultúry SSR, ktoré bolo jednoznačne negatívne.²

Stavom a perspektívami slovenského profesionálneho bábkarstva sa v marci 1988 zaoberal Výbor pre školstvo, vedu a kultúru Slovenskej národnej rady a navrhol zriaďiť na Vysokej škole múzických umení v Bratislave Katedru bábkarstva od školského roku 1988/89 (študijný odbor 82-13-8) k 1. 9. 1988. Treba povedať, že od tohto momentu začal na dekanáte VŠMU tlak na urýchléné založenie bábkohereckého oddelenia. Dekan doc. Štric požadoval predložiť do konca mája 1988 učebné plány pre štvorročné bábkoherecké štúdium, zabezpečiť obsadenie jednotlivých predmetov pedagógmi (predpokladali sa traja pracovníci s plným úväzkom, s možnosťou rozdelenia úväzku na polovičný alebo štvrtinový), vyriešiť materiálno-technické zabezpečenie a učebné priestory. V júni uskutočniť talentové skúšky, prijať 6 – 7 poslucháčov a 1. septembra 1988 otvoriť prvý ročník oddelenia bábkohereckého. Začiatkom mája 1988 sa na spoločnom stretnutí u nového rektora VŠMU prof. Miloša Jurkoviča prišlo k záveru, že septembrový termín nie je realizovateľný. Nedala sa splniť ani dodatočná požiadavka Ministerstva kultúry, ktoré bolo dovtedy zásadne proti založeniu katedry, aby sa súčasne otvorila aj bábkarská réžia. Na prípravu nových podkladov, vrátane vypracovania prospektu pre štúdium bábkohereckého oddelenia, bol určený 30. november 1988 s termínom otvorenia bábkohereckého oddelenia v školskom roku 1989/1990. Bábkoherecké oddelenie bolo pridelené na katedru hereckého a réžie, ktorú viedol doc. Štefan Kvietik. Už v októbri sa v dennej tlači objavila správa, že DF VŠMU otvorí v školskom roku 1989/1990 denné štúdium v odbore bábkohereckého. Pre uchádzačov boli určené konzultačné dni. V nasledujúcom mesiaci vypísal rektor VŠMU konkurz na obsadenie miest pedagógov základných odborných predmetov so zameraním na bábkoherecké, s nástupom na polovičný úväzok od 1. 1. 1989. Prednosť mali absolventi bábkarskej katedry DAMU, prípadne príbuznej školy v zahraničí.

Na základe konkurzného konania boli vybratí nasledovní uchádzači: „Vladimír Predmerský, s ktorým počítame vo funkcii vedúceho oddelenia, Peter Mikulík, režisér SND, Eleonóra Linhartová, Marica Mikulová, Dušan Štauder, Marta Žuchová, Ján Fila, Andrej Navara. Z menovaných možno po konzultácii navrhnúť talentovú komisiu pre zameranie bábkohereckého v prijímacom konaní pre školský rok 1989/1990.“³ Úlohou členov komisie bolo pripraviť náplň učebných osnov pre nastávajúci školský rok a roky nasledujúce, oboznámiť sa a navrhnúť interných a externých pedagógov pre zabezpečenie odborných predmetov (hereckého, hudobná výchova, pohybová výchova, kultúra reči, hlasová technika) a predložiť požiadavky pre zabezpečenie prevádzky oddelenia (miestnosti a ich vybavenie nábytkom, bábkami, paravánom, praktikáblami, reflektormi, kazetovými magnetofónmi a pod.)

Už v dňoch 2. – 6. februára 1989 prebehli talentové skúšky na bábkoherecké, na ktoré sa prihlásilo sedem uchádzačov. Prijímacia komisia (V. Predmerský, predseda hlavnej komisie, D. Štauder, bábkoherec a pridelení zástupcovia) prijala do prvého ročníka bábkohereckého v školskom roku 1989/1990 päť uchádzačov. V tomto zložení pracovali členovia komisie až do 31. augusta 1989, s výnimkou E. Linhartovej, ktorá v júni emigrovala. Na uvoľnené miesto vypísal rektor VŠMU konkurz, na ktorý

² ŠTRIC, Ernest. Ešte k výchove umeleckého dorastu. In *Nové slovo*, 10. 4. 1986.

³ Z listu dekana E. Štrica zo dňa 11. 1. 1989, adresovaného vedúcemu Katedry hereckého a réžie Š. Kvietikovi, na vedomie V. Predmerskému. In archív autora.

bol prijatý A. Pachinger. Po tomto termíne boli vybratí pedagógovia na štvrtinové a polovičné úväzky: V. Predmerský, vedúci oddelenia bábkoherectva, A. Pachinger, D. Štauder, M. Žuchová a J. Fila.

Mimoriadne problémy sa ukázali s učebnými priestormi. Na Jiráskovej ulici (terajšej Ventúrskej), kde pôsobila VŠMU, neboli k dispozícii žiadne voľné učebne. Navrhovalo sa A-divadlo na Záhradníckej, kde počas rekonštrukcie budovy na Dunajskej ulici pôsobilo Štátne bábkové divadlo. Uvažovalo sa o Malej scéne ROH (terajšieho pôsobiska Radošinského naivného divadla), o bývalej Zdravotníckej škole a ďalších priestoroch, ktoré však už dávno neslúžili svojmu účelu, alebo škola nedošla k predpokladanému dohovoru s užívateľmi. Začiatkom januára 1989 predložil dekan doc. Štric rektorátu VŠMU požiadavky na šesť miestností pre zabezpečenie výučby bábkoherectva. Riešenie sa nenašlo. V kritickom čase, pred otvorením bábkohereckého oddelenia, som v apríli 1989 požiadal listom dekana DF doc. Štrica (na vedomie doc. Š. Kvietikovi a rektorovi VŠMU prof. M. Jurkovičovi) o pridelenie miestností. „Náročnosť výučby nepripúšťa začatie vyučovania v provizórnej miestnosti, resp. duplicitnou výučbou v priestoroch s inými oddeleniami katedry. Oddelenie bábkoherectva musí mať svoje vlastné miestnosti.“ Dalo sa ešte uvažovať o pridelení niektorých učební Hudobnej fakulty VŠMU na Zochovej ulici. Moje písomné návrhy o možnosti ich uvoľnenia sa nestretli s pochopením. Ďalšie priestory pod strechou – kopulou Hudobnej fakulty, ktoré perspektívne mohli vyhovovať požiadavkám katedry, boli v tom čase v dezolátnom stave, a tie práve renovované sa už chystali pre scénografov. Nakoniec doc. Štric vyriešil problém príkazom na uvoľnenie dvoch miestností na prízemí budovy VŠMU na Jiráskovej ulici, kde pôsobil Ateliér filmovej réžie. Dve učebne spojovali iba jednoduché dvere, takže bolo vylúčené, aby v rovnakom čase mali študenti v jednej z nich praktické bábkoherecké hodiny a v druhej odborné prednášky.⁴ Na výrobu bábok a dekorácií sa mali využiť dielne bratislavského Štátneho bábkového divadla, odkiaľ boli zapožičané cvičné bábky, s ktorými skúšali študenti. Súčasne bol oslovený scénograf Peter Cigán na predloženie návrhu a realizáciu mobilnej školskej scény a pomôcok do priestoru uvoľnenej učebne. V školskom roku 1989/1990 sa začalo vyučovanie na bábkohereckom oddelení VŠMU. Vo februári 1990 sa konali talentové skúšky do ďalšieho prvého ročníka bábkohereckého oddelenia. Členovia komisie vybrali osem uchádzačov o štúdium. Ešte v júni 1990 sa podarilo zorganizovať zájazd prvého ročníka na bábkarský festival Skupova Plzeň.

V roku 1990 skupina vedená Jozefom Mokošom pripravovala založenie bábkarskej katedry. Rektor VŠMU vypísal konkurz na miesto vedúceho katedry a ďalšie miesta pedagógov jednotlivých odborov. Hoci som do príprav nebol zapojený, oslovoval som potenciálnych kandidátov, aby sa do konkurzu rozhodne prihlásili. Prihlásil som sa aj ja. V septembri sa začal nový školský rok 1990/1991. Vtedy mi rektor VŠMU prof. Miloš Jurkovič úradným listom oznámil, že som nesplnil konkurzné podmienky a týmto dňom končí so mnou spoluprácu ako s vedúcim bábkohereckého oddelenia VŠMU. Ku ďalšej spolupráci na tvorbe bábkarskej katedry ma už nikto neoslovil.

⁴ Dnes už priestory na Ventúrskej ulici nepatria VŠMU.